

Izveštaj o prekršajima Kodeksa novinara Srbije u štampanim medijima od aprila do juna 2015.

KRŠENJE PRAVA NA PRETPOSTAVKU NEVINOSTI

U periodu april – jun 2015. godine jedna od najčešće prekršenih tački Kodeksa novinara Srbije bila je pretpostavka nevinosti (Poglavlje IV, tačka 3). Tako je u aprilu zabeleženo 133 prekršaja ove tačke, u maju je pretpostavka nevinosti prekršena 107 puta, dok je u junu takvih prekršaja bilo 98.

Pretpostavka nevinosti krši se najčešće tako što se tvrdi da su osobe koje su predmet teksta i izvršioc i krivičnog dela, bez ograde da su osumnjičeni. Ponekad se i pojavi da su osumnjičeni na početku teksta, ali se u tekstu, prilikom opisa navodnog krivičnog dela izričito tvrdi da upravo oni o kojima se piše i počinio ci. Takodje, naslovi nedvosmisleno ukazuju na osumnjičene kao počinio ce kažnjivih dela.

Često se izveštaji baziraju samo na izjavama anonimnih izvora, bez ikakve potvrde tih navoda, a pretpostavke i nagadjanja su predstavljeni kao činjenice.

DISKRIMINACIJA

Obaveza izbegavanja diskriminacije na osnovu roda, seksualne orijentacije, nacionalne pripadnosti, ideološke ili političke opredeljenosti, jedna je od onih na koje novinaru često zaboravljaju. U aprilu je zabeleženo 17 slučajeva kršenja Tačke 1 Poglavlja IV, kao i 19 slučajeva kršenja Tačke 4 Poglavlja V, koji se eksplicitno bave zabranom diskriminacije, kao i zabranom poziva na nasilje. Slična je situacija bila i u maju, kada je zabeleženo 18, odnosno 19 prekršaja ove dve tačke, dok je u junu broj naglo porastao na 33, odnosno 27 prekršaja.

Jedno od mogućih objašnjenja za ovaj porast jeste početak migrantske krize (o kojoj su neki mediji izvestili uz diskriminatorne stavove u vezi s higijenom i zdravstvenim stanjem izbeglih ljudi), kao i zaoštavanje odnosa sa Hrvatskom (što je bio razlog za niz tekstova u kojima se diskriminišu Hrvati kao nacija).

Osim ove dve teme, u tekstovima kojima je prekršena obaveza izbegavanja diskriminacije dominira korišćenje pogrdnih naziva za neke narode - pre svega, reči "Šiptari" kojom se nazivaju Albanci.

Vrlo se često događa da se u tekstu navede nacionalna pripadnost osumnjičenih za neko krivično delo, iako taj podatak nema nikakve veze s prirodom dela.

Rodna diskriminacija takođe je zastupljena, pre svega u kontekstu izveštavanja o porodičnom nasilju (kada se, uprkos mnogo većim procentima muškaraca nasilnika, u naslovima ističe da nasilju pribegavaju i žene), ali i u sferi politike i estrade.

MEDIJSKE HAJKE

Iako u Kodeksu ne postoji odredba koja se posebno bavi medijskim kampanjama, odnosno "hajkama" na političke neistomišljenike, upravo su ovakve kampanje obeležile domaću štampu u periodu od aprila do juna 2015.

U tom smislu, naročito je značajna kampanja koju je protiv zaštitnika građana Saše Jankovića vodio dnevni list "Informer". Od 18. aprila do 22. maja ova kampanja zauzimala je centralno mesto na naslovnoj strani "Informer", da bi se potom "preselila" na polovinu ili trećinu stupca - što traje već tačno tri meseca. U priči o navodno sumnjivoj ulozi Saše Jankovića u događajima koji su prethodili smrti njegovog prijatelja pre dve decenije, "Informer" nije birao sredstva: zloupotrebljavanje su izjave porodice stradalog mladića, oglašavali su se javnosti nepoznati eksperti i balističari, slučaj je analiziran iz svih aspekata, grafički prikazivan, a zauzeo je mesto čak i dnevnim karikaturama ovog lista.

Tokom ove kampanje, na dnevnom nivou kršeno je više odredbi Kodeksa: kako one o pretpostavci nevinosti, tako i one o objavljivanju nagađanja i neproverenih teorija, zloupotrebi emocija sagovornika, kršenju kulture i etike javne reči, ali pre i iznad svega - one koje se tiču skrivenih političkih interesa. Način na koji je prikazan zaštitnik građana, njegov moralni sklop i ponašanje, kao i činjenica da se nijedan drugi list nije na taj način bavio ovom pričom - upućuju na zaključak da nije bilo reči o potrebi obaveštavanja javnosti, već o političkom sukobu u kojem se nisu birala sredstva.

O tome dosta ilustrativno govori i nezvanični kraj kampanje, do kojeg je došlo nakon susreta Saše Jankovića sa najvišim predstavnicima vlasti. Iako se s pitanjima na koja bi Janković navodno morao da odgovori nastavilo i u narednim mesecima, on se više nije pojavljivao na naslovnoj strani, niti je epizoda kojoj su posvećene desetine tekstova ikada više dodatno analizirana.

Nakon ove medijske kampanje, list "Informer" počeo je novu - protiv predsednika pokrajinske vlade i Demokratske stranke Bojana Pajtića.

ANONIMNI IZVORI

Korišćenje anonimnih izvora Kodeksom novinara Srbije dozvoljeno je samo u izuzetnim slučajevima kada je to neophodno zbog interesa javnosti, a njihovi navodi bi morali biti potvrđeni iz još dostupnih izvora. Pored izveštaja u rubrikama crne hronike, anonimni izvori se najčešće koriste i političkim rubrikama, naravno nepotkrepljeni bilo kakvim drugim izvorima, s tim što se tu, donekle, može naći opravdanje da nekakav javni interes ipak postoji. Medjutim, u tzv estradnom, jet set, stars i sličnom novinarstvu, koje se bavi ličnostima iz javnog života, anonimni izvori su postali pravilo, a ne izuzetak. Nikakvog javnog interesa nema da čitaoci saznaju kako je rijaliti zvezdi nudjeno 1000 evra za seks na plaži, ili kako bi neka od njih spavala sa potencijalnim donatorima za 500 000 evra. Osim što nije po Kodeksu, moglo bi se svrstati i u kategoriju krivičnog dela – oglašavanja prostitucije, jer to, u suštini, i jeste.

Očigledno je da tu ne postoje nikakvi anonimni izvori – sve se radi u dosluhu sa „zvezdama“ o kojima se piše. One dostavljaju fotografije, daju temu, zajedno sa

novinarima izmišljaju događaje, i sve to stavljaju u usta navodnim anonimnim izvorima, što je, takodje, težak prekršaj etičkih standarda. Gotovo da nema teksta u tim rubrikama bez anonimnih izvora, koji su očigledno izmišljeni. U obmanama čitalaca, ti nazovi novinari, idu toliko daleko da navode da su pozvali osobe o kojima pišu, kako bi proverili te navode, a pozvani su, kao po pravilu, nedostupni za komentar! U vrlo retkim slučajevima se jave i potvrde, ili poruče „da se o tome ne piše“.

Jasno je da je u tim slučajevima Kodeks novinara prekršen po još dve tačke – očigledno pravi izvori informacija – tzv zvezde – slede svoj interes da budu u novinama, a novinari – izmišljaju anonimne izvore. Dakle, novinarstvo ne postoji – svelo se na najlošiji mogući PR, što je takodje težak prekršaj Kodeksa novinara Srbije.

PRAVO NA PRIVATNOST

Činjenica da je javnim ličnostima pravo na privatnost donekle ograničeno, kao da je "oslobodila" novinare obaveze da o njihovoj privatnosti uopšte brinu. Pojavili su se tako detaljni izveštaji o zdravstvenom stanju pojedinih javnih ličnosti, ali i tekstovi u kojima se vrlo agresivno prelazi iz sfere javnog interesa u sferu privatnog prostora. To je bilo naročito primetno u tekstovima koji su prenosili navode izrečene u "rijalti" programima, gde su se - bez ikakog obzira prema privatnosti osoba o kojima su učesnici tih programa govorili - prenosili detalji o njihovom seksualnom životu, anatomiji genitalnih organa i sl. Osobe koje nisu bile u "rijaliti" tako su, ni krive ni dužne, bile izložene javnosti u formi koja predstavlja drastično kršenje prava na privatnost svake osobe.

Ovo pravo veoma se često kršilo kada su u pitanju teški zločini - ubistva u porodici. U tim situacijama, mediji su detaljno izveštavali o privatnom životu žrtava i osumnjičenih počinilaca, ne pokazujući veće obzire čak ni kada su u pitanju bila deca: iako Kodeks eksplicitno nalaže obzir prema bezbednosti i privatnosti dece, objavljivana su njihova puna imena i prezimena, fotografije na kojima se mogu lako identifikovati, pa i laička tumačenja stanja svesti određenog deteta u trenucima kada je počinjeno krivično delo.

Zahvaljujući svemu tome, Tačka 1 Poglavlja VII Kodeksa, koja se bavi poštovanjem privatnosti, prekršena je 26 puta u aprilu i po 48 puta u maju i junu. Tačka 4 istog Poglavlja, koja se tiče zaštite privatnosti maloletnika, prekršena je 5 puta u aprilu, 13 puta u maju i čak 42 puta u junu. Statistika za jun odnosi se uglavnom na jednog dečaka, koji je u medijima proglašen ubicom svog brata, da bi se u danima nakon tragedije detaljno razmatralo njegovo intelektualno, psihološko i mentalno stanje.

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

Republika Srbija
Ministarstvo kulture i informisanja